

Vestimentația copiilor a cunoscut orientările specifice tuturor curențelor marii mode ce concentra cu stilurile artistice dominante ale epocii. De multe ori, nici nu se putea vorbi de o „modă” a lor, proprie, ci doar de o tranzație de la cei maturi spre cei mici, la care surveneau diferențele firești de dimensiune, textură și ornamente.

Pe lângă îmbrăcămintea zilnică, mai mult sau mai puțin elegantă și în pas cu ultimul jurnal — căci aceste frumos ilustrate publicații nu-i neglijau pe cei mici, inserind mai totdeauna cîte un model nou de hăinuță, pălăriuță ori rochiță, în gravurile ce prezentau toaletele mamelor —, copiii veacului trecut aveau și anumite costume ce erau purtate numai la ocazii speciale, la sărbători naționale, serbări caritabile sau vizite simandicoase. Acestea erau altceva decît veșmintele fanteziste necesare la balurile mascate și costumate, organizate pentru ei, unde era impusă o temă sau o perioadă în care participanții trebuiau să se încadreze; aceste petreceri deveniseră foarte șic în a doua jumătate a secolului, procurînd amuzament atît micilor invitați, cit și părinților ce-i însoțeau și-i supravegheau ¹.

În funcție de imaginația părinților, erau alese cele mai variate tipuri de veșminte ce puteau evoca o epocă istorică din trecutul țării, capabilă să vibreze în inima asistenței, iar micilor purtători să le dea primele noțiuni de patriotism și să le însușească respect și admirație pentru strămoși, prin confundare cu aceștia, substituindu-li-se în îmbrăcămintă. Portul popular era cel mai adesea preferat pentru momentele festive. Mai totdeauna tonul îl dădeau casele domnitoare, iar exemplul lor era urmat, de sus în jos, de toate categoriile sociale urbane, după posibilitățile materiale ale fiecăruia.

În epoca victoriană, mulți băieți din Anglia erau înveșmîntați cu balmoral, kilt u sporran și tartan, ca scoțienii din Highlands, după nota ce o dădeau progeniturile regale ce, printr-o fină politică de palat (care nu voia să se uite că Victoria era și stăpîna Scoției), arborau acest costum în intenția de a renaște și inculca amintirile vremurilor de bărbăție și bravură ale clanurilor străbune ². Kilt-ul în carouri vesel colorate și bereta cu pene depășesc repede granițele Albionului, întinzîndu-și voga pînă în ținuturile noastre: bănățeanul Victor Vlad Delamarina relatează în amintirile sale cit il exaspera acest costumaș ce-i fusese dăruit la 4 ani și de care i se părea că n-o să mai scape niciodată, enervîndu-l în mod special fustița ce-i lăsa picioarele goale și, probabil, în mintea lui încă fragedă, îl apropia în chip inacceptabil de sexul opus; dacă la aceste veșminte nu i s-ar fi adăugat și o sabie, de care era foarte mîndru, nici nu ar fi conceput să iasă pe stradă ³.

În Rusia era la mare cinste rubașca roșie și pantalonii largi, căzăcești, din

Pagină dintr-un jurnal de modă afectată vestimentației copiilor, cca 1860; de remarcat costumul scoțian pentru băieți

Costum scoțian purtat
în România. Atelier Al-
bert Duschek, Foc-
șani, carte-de-visită
(c.d.v.)

Costum căzăcesc, 1865.
Atelier Alfons Del-
pace, Smolensk, c.d.v.

Costum arnăuțesc. A-
telier Franz Duschek,
București, cabinet

Alexandru Bogdan-
Pitești în costum alba-
rez. Atelier Al. Vassi-
liofski, Fotograf Ma-
cedonian din Ohrid,
c.d.v.

mătase albastră (nuanțele puteau fi in-
versate), viriți în cizmulite moi. În An-
glia, în frenezia ce cuprinsese întreaga
societate în jurul anului 1870, pentru
moda estetică pe care o propovăduia
de la diverse tribune Oscar Wilde, în
turneele sale de conferințe, gustul japo-
nizant pusese stăpânire pe toate formele
de cultură materială, de la porțelanuri,
tapete din mătase pictată, stampe și alte
decorațiuni interioare, la vestimentație.
Arhitectul E. W. Godwin comandase

pentru copiii săi chimonouri, o îmbră-
căminte comodă, ce nu oprea dezvoltarea
normală și nu stânjenia mișcările⁴. În
acest caz, portul oriental era o fantezie
părintească, dar în ținuturile românești,
la începutul secolului, se purta, prin
forța lucrurilor, pentru că aceasta era
singura îmbrăcăminte cunoscută și pen-
tru că tăietura apuseană încă nu fusese
acceptată de conservatoarea societate
postfanariotă. La 14 ani, cînd era în-
cerat de simțămintele primului său

Mamă cu copiii îmbrăcați în port popular. Atelier A. Ichalski, Sinaia, cabinet

amor pentru fata directorului pensionului în care era instalat — și, cu autoironie, se intitula „nou ducă de Richelieu” — Mihail Kogălniceanu era îmbrăcat în anterior „(...) pentru că atunci purtam încă straie asiaticești (...)”⁵. În aceeași situație se afla și Victor Eftimiu în copilărie, la mai bine de o jumătate de secol mai târziu, căci și comunitățile albaneze erau foarte tradiționaliste. Iată cum își descrie aspectul dintr-o zi de sărbătoare: „Parcă mă văd, mindru și important, în dulama lungă, verde, cu dungi negre, în-cins cu briu lat roșu, cu fesul proaspăt călcat, cu opinci în vârful cărora se înflăcări un pământ roșu. În briu înfipseam calămarul lung de alamă cu toc și cerneală violetă”⁶. Alexandru Bogdan-Pitești, marele colecționar de artă, era și el tot din Boboștița, consătean cu Eftimiu. O fotografie din copilărie ni-l prezintă în toată splendoarea costumului său albanez, cu fesul pus cam pe-o ureche, tras în jos de greutatea marelui său ciucur, ilic și cepchen muiat în fir de aur, briu lat, fustanelă albă și jambiere înflorate.

Pentru băieții din România mijlocului de veac însă, portul arnăuțesc pe care li-l acordau părinții era o amintire a palicarilor de la 1821 și a „modei voinicești”, adoptată după aceea de boierii tineri ce nu mai voiau să se împărtaşească din retardatarul costum părintesc, purtându-se fără ișlic și giubea și, în schimb, împrumutând hainele lejere ale pandurilor, cu poturi (pantaloni largi sus și strinși pe pulpe), mintean, tarabolos pe cap, iar în silcah (briu lat, pentru arme) cu iatagane și pistoale⁷ — așa apare Nicolae Văcărescu într-o gravură de epocă.

Dar, cel mai adesea, era folosit portul tradițional românesc pentru a insufla copiilor de la oraș, neobișnuiți cu veșmintele mediului rural, dragostea de țară și de sorgintele naționale. Generalul dr. Carol Davila era un mare iubitor al acestor costume și-și îmbrăca băieții astfel. Era și firesc pentru Nicolae (alinat Pia) și Alexandru (poreclit Lili, viitorul dramaturg și director al Teatrului Național) să apară în mod obișnuit în ilic, ițari, cămașe de cîncă și bete de lînă, cînd mama lor, Ana, îmbrăca aproape în fiecare duminică fota și ia cu frumoase alesături, pentru a merge la hora ce se încingea în fața conacului ei de la Golești și chiar a se prinde în joc, alături de flăcăi și fete, împreună cu alte doamne din Capitală, invitatele ei. Dr. Davila era și un bun cunoscător al etnografiei și artei populare românești, astfel că, la rugămintea domnitorului, alege mostre reprezentative pentru a fi făcute cadou împărătesei Eugenia și Prințului Imperial⁸, cit și copiii altor case domnitoare europene. Dacă se pricepea să selecteze tot ce era mai frumos și mai caracteristic pentru ținuturile noastre spre a fi trimis în străinătate, era de așteptat ca și copiii săi să beneficieze de niște exemplare, autentice, valoroase prin croi și ornamentică. Fetele purtau, fără excepție, portul tuturor zonelor țării.

Pentru băieți, cel mai îndrăgit era costumul de surugiu, fiindcă înșiși purtătorii lui inițiali erau niște personaje foarte interesante și spectaculoase prin împletirea de sălbăcie și delicatețe pe

Băiețel de 3 ani în costum popular, Drăgășani, 1880. Atelier necunoscut, c.d.v.

Alexandru (Lili) Davila în costum popular. Atelier Franz Duschek, c.d.v.

Băiețel în costum popular. Atelier Franz Duschek, c.d.v.

Vladimir Blaramberg în costum de surugiu. Atelier Franz Duschek, c.d.v.

care o întrupau. Surugii — acești min-dri și aprigi călăreți ai poștei române, adevărați centauri moderni, veseli și sugubeți, cheflii și curajoși, plini de inge-niozitate în rezolvarea reparațiilor în caz de accidente, chiuind și fluierind în timpul drumului pentru a-și îndemna bidivii, dar și pentru a-și alunga uritul singurătății Bărăganului — aveau un cos-

tum înconfundabil, pe care îl purtau cu demnitate și dezinvoltură. Băiețașii nu puteau totdeauna să mimeze lejeritatea comportamentală a adevăraților surugii, ba, uneori erau chiar crispați și gata de a izbucni în plins în fața camerei obscure a fotografului. Poze de epocă ni-i pre-zintă cu această îmbrăcăminte de melanj între portul popular și uniformă,

Costum de surugiă. Atelier Carl Bömches, Buzău, cabinet

Costum de surugiă. Atelier C. Szathmári, București, c.d.v.

reglementată de legea poștelor, apărută în 1859. Totul era foarte colorat și abundent brodat cu arnici și suiteaș: cămașă lungă, cu riuri, ilic și poturi găitănate, gheabă scurtă și ipingea lungă, cu glugă, pentru vreme rea, briu lat, pălărie cu boruri largi sau căciulă scundă de miel, după sezon. Pentru veridicitate, unul dintre micile modele strânge în mină cornul în care suna pentru a-și anunța apropierea de releul următor și a-i fi pregătiți cai odihniți.

Dacă portul popular era un veșmînt sărbătorec, îmbrăcat pentru a poza la fotograf sau a participa la diverse manifestări cu finalități caritabile (cînd și mamele apăreau cu ie, vilnic și maramă de borangic), uniforma militară în miniatură era o haină zilnică, de joacă, foarte agreată, întregul secol, pentru majoritatea băieților. Tot familiile domnitoare deprinseseră gustul pentru ea. Același delicat și plăpînd Prinț Imperial fusese îmbrăcat în uniformă de la 2—3 ani de tatăl său, Napoleon III. Mici zuavi vinători pedestri, honvezi, husari, cuirasieri, dragoni și alte tipuri de cavaleriști făceau savoea saloanelor epocii în întreaga Europă. De mare apreciere se bucurau la noi roșiorii și călărașii,

cu tunicile lor cu brandemburguri terminate cu rozete aurii și închise cu căluși din același metal lucitor, și căciulile lor cu fund de postav alb, ori roșu și egretă; din ținută nu lipsea, bineînțeles, sabia mică, pe măsura vajnicilor călăreți. Să ni-l amintim pe „pușorul” maior de roșiori din *Vizita* inegalabilului observator și satiric al vremii sale care a fost I. L. Caragiale. Viitorul scriitor și ofițer din flotilă, Victor Vlad Delamarina, la 8 ani, primea cadou de Crăciun o cască de dragon care-l va bucura foarte mult⁹. Într-o fotografie datorată lui I. Spirescu, un cuirasier de 5 ani nu pare deloc pătruns de spiritul marțial pe care-l impuneau echipamentul său complet la care se adăuga și un mic turn de bronz și o tricicletă pavoazăată cu stegulețe tricolore. Într-altă imagine, un drăgălaș vinător pedestru este acoperit și minimalizat de crinolina surioarei sale mai mari, neputînd să-și pună în valoare alura sa bravă, în fața aparatului fotografului craiovean C. Diel.

Polcovnicul Grigore Lăcusteanu nota în memoriile sale că, în 1848, iubitul său fiu Mișu — sortit și el carierei militare — era obișnuit de tatăl său de la frageda vîrstă de 3 ani cu uniformă, po-

Dragon cezaro-craiesc. Atelier Szabó, Sighişoara, cabinet

Căpitan de roşiori, Atelier Magrin, Constanţa, c.d.v.

Sublocotenent de roşiori purtând o uniformă destul de fantezistă, 1901. Atelier Orest Tuşinşchi, Botoşani, c.d.v.

sedind ținutele tuturor armelor existente la acea dată în Țara Românească¹⁰.

Din cauza unei mai mari comodități și a mai marii apropieri de haina civilă, uniforma de marină a fost purtată o lungă perioadă de timp, începând cam din a doua jumătate a veacului al XIX-lea și întinzându-se mult în următorul, elemente din ea găsindu-se și astăzi în unele hăinuțe de copii. Ea era mai puțin costisitoare și specială, neimplicând fireturi, epoletți, chipie, penaje ori egrete, săbii, cizmulite și alte accesorii, pretinându-se sezonului cald, în vilegiatură. Acest costumaș marinăresc era compus din bluză cu guler larg, răsfrînt pe spate, avînd cusute la marginea lui trei șireturi albe sau albastre (contrastînd cu fondul lui), pantaloni în aceeași nuanță cu bluza și beretă sau pălărie de pai, pe ale căror panglici era scris numele bastimentului, iar la capete erau bordate ancore. De la aceste trăsături de bază se făceau derogări, după gustul părintelui sau al croitorului. Astfel, fondul nu era totdeauna alb sau bleumarin, ci și bleu sau negru; șireturile de la guler și manșete uneori lipseau, sau erau în număr mai mare

decît cel obișnuit. Bluza era citeodată închisă cu patru nasturi, deși inițial era făcută dintr-o bucată și se îmbrăca prin tragere pe cap, prinzindu-se doar la piept cu niște șireturi. Pantalonii erau lungi sau scurți pînă la genunchi. Cei mai riguroși și mai cu dare de mînă făceau copiilor spențer de mare ținută, din postav, scurt pînă în talie, cu nasturi de alamă la manșete și pe piept; pe dedesubt se purta tricoul vîrgat marinăresc. Ancore brodate erau plasate pe minecă, la piep sau la colțurile gulerului. Nu putem să nu-l evocăm din nou pe Caragiale și admirabilul portret făcut domnului Goe, copilul răsfațat și prost crescut, dar elegant și purtînd cu morgă uniforma de „marinar” a iluzoriului bastiment „Le Formidable”. Chiar și fetițele erau îmbrăcate cu un costumaș ce amintea de cel de matelot, în aceeași nuanțe, cu același guler larg dar, în loc de pantaloni, aveau fustiță pe ale cărei margini erau cusute șireturile regulamentare.

Dar costumul care a imbinat în chip admirabil tradițiile portului popular cu uniforma militară și travestiul cu joaca

Cuirasier, 1899. Atelier I. Spirescu, București, cabinet
Locotenent de vânători pedestri cu sora lui, cca. 1860.
Atelier C. Diel, Craiova, c.d.v.

Marinar; de remarcat lipsa șierturilor de pe marginea gulerului și de la manșete, dar prezența ancorelor brodate pe piept și la marginea de jos a bluzei. Atelier necunoscut, cabinet

și exercițiile sportive impuse a fost cel al „micilor dorobanți”. În efervescența patriotică a țării de după victoriile min-
driilor „curcani” pe cimpările de luptă
din Bulgaria, în campania din 1877—1878,
ce pecetluiseră cu singele lor indepen-
dența României, câțiva părinți și profe-
sori au inițiativa să-și îmbrace copiii
școlari în uniforma acestora¹¹. Dacă în
1878 acestea sînt doar acțiuni sporadice,
în anul următor organizarea „micilor
dorobanți” intră sub patronajul gene-
ralului dr. Carol Davila, care, cu entu-
ziasmu-i caracteristic și marea-i dra-
goste de copii, ca un adevărat tată,
face tot posibilul pentru a da o cit mai
mare dezvoltare acesteia. Se îngrijește
de costumele școlarilor, de dotarea lor
cu mici puști de lemn, cu tobe și goarne.
Cînd, în 1880, se instituie ajutoare pen-
tru elevi, dr. Davila se află mereu prin-
tre donatori, dînd un bun exemplu și
altora în acest sens¹².

Ținuta „micilor dorobanți” era iden-
tică aceleia decretată în 1873 pentru

trupele din armata teritorială de la
care o împrumutaseră: cămașă albă cu
guler, manșete, contracpolet și o fișie
(de la gît pînă la marginea de jos, care
era menită să ascundă nasturii) din pînă
albastru deschis, briu de lînă în aceeași
nuanță, ȳtari, opinci sau cizme și că-
ciulă neagră de oaie, în formă de cucă,
aplecată pe o parte, cu pană de curcan
prînsă cu o cocardă tricoloră și inițiala
domnească în față. Se pare că unii își
făcuseră și mantale pentru iarnă — cel
puțin așa ne demonstrează o fotografie
de epocă — dar aceasta nu era la un
singur rînd de nasturi, cum era cea din
dotarea dorobanților, ci la două, ca la
armata permanentă. Fuseseră „înarmați”
cu puști din lemn, de mici dimensiuni,
lucrate la Arsenalul Armatei, din ordinul
generalului Davila. Curînd, însă, această
producție începuse să fie concurată de
magazinele de jucării și de firmele străine,
care fabricau puști miniaturale mai fru-
moase, mai sofisticate, dar și mai scumpe,
ce excludeau uniformitatea și creau inde-

Marinar. Atelier Anatole Magrin, Constanța, cabinet

Marinar; de remarcant nasturii ce închid bluza. Atelier Franz Mandy, București, c.d.v.

Marinar, 1915. Atelier Lux, București, cabinet

zirabile diferențieri între copiii săraci și cei de condiție bună. De aceea, presa bucureșteană combătea asemenea atitudini elitiste care, pe lângă că fărâmițau coeziunea „spiritului de corp” pe care încerca să-l dea organizația, nici nu încurajau industria locală: „(...) Gimnastica cea mai plăcută copiilor este cu pușca. Băiatul din cea mai fragedă vîrstă voeste să fie soldat; este o aplecare a lui naturală către arme precum este a fetei către păpuși și alte jucării ce pivesc viața casnică (...) Generalul Davila avu fericita idee de a popularisa exercițiul militar și în școalele primare. Deși acest fel de gimnastică era prevăzut în programă, lipsiau însă pușcile. Astfel, generalul Davila puse să se facă în atelierul arsenalului din București pușci de lemn solide și estine. Îndată copiii puseră pe foc pre părinți să le cumpere pușci, ca să fie și ei soldați în toată regula. (...) Pînă aci lucrurile merg bine. Ce se întîmplă însă? Industria privată începu să puie mîna pre facerea pușcilor. Pușcile începură să fie făcute cu spăngi, ba încă uni institutori sau librari nesocotiți, împinși de dorința de speculă, comandară, precum ni se spune, chiar la Berlin pușci

cu levi și cu spăngi de tinichea. Toate acestea sunt întreprinderi rele și nepractice pentru scopul ce-și propun. Mai întîi de toate ori ce jucărie dată în mîna copilului trebuie să fie solidă și estină. Aceste condițiuni nu le întrunește decît modelul de pușcă făcut la arsenalul din București după ideea generalului Davila. Toate celelalte se vînd de la 2—5 lei noi, pre cînd pușca fabricată în arsenal costă 1 leu nou (...) Noi suntem pentru modelul de pușcă al generalului Davila, ca cel mai practic și mai bun¹³”.

Doctorul Davila fusese unul dintre primii părinți care își îmbrăcase fiii în uniformă de „curcan”. O fotografie a lui Pia Davila îl prezintă într-o poză demnă exagerat de încruntat pentru chipul său juvenil, cu căciulă împăunată, suman de dimie și stringind în mînă pușca de lemn. Tatăl său sesizase marea importanță a acestei forme de joacă pentru modelarea sentimentelor patriotice, fortificarea prin gimnastică și obișnuirea copiilor cu ordinea și rigoarea militară. Ei făceau exerciții, se obișnuiau cu portul și manevrarea puștii, cu ordinele și comenzile superiorilor; toate dădeau copiilor bucuria iluziei că sint

Costum marinăresc pentru fetițe 1901, Atelier Franz Mandy, c.d.v.

Mamă cu copii: băiețelul poartă spencer de marină din postav bleumarin, cu nasturi de alamă la manșete, guler de pînă bleu cu șireturi albe la margine și tricou în dungii. Atelier I. Spirescu, București, cabinet

și ei ostași ai țării. Se publicase chiar și o carte de inițiere a școlarilor în acest domeniu pentru care se făcea reclamă în ziare: „Prisonierul sau Resbele în miniatură și gimnastica pentru școlarii tuturor claselor din țară (jocuri pentru copii) — Edițiune nouă ilustrată cu 30 gravuri în xilografie de I. Alexe. Depositul general la librăria frații Ioanișiu et-Comp. strada Lipscanii 27 București. Prețul un leu nou. Această carte nouă la noi este dedicată D-lui General Carol Davila”¹⁴.

Validarea eforturilor doctorului Davila a venit odată cu defilarea prin fața suveranilor. Pentru aceasta se făcuseră multe repetiții, pe care presa nu uita să le menționeze: „Aseară, s’au strîns la Cîșmigiu vre’o 600 copii din școlile primare din Capitală și au făcut exerciții militare în preșința d-lui General Davila. Aflăm că Duminică viitoare, la 7 ore dim., toți copiii din școlile primare, îmbrăcați cu costumul de dorobanți și cu pușca lor de lemn, se vor strînge la Cotroceni și vor fi trecuți în revistă de M. S. R. Domnitorul”¹⁵. Apoi, duminică, 24 iunie 1879, cinci companii de „mici dorobanți” au defilat prin fața lui vodă, care le-a dat și cîteva comenzi pe care ei le-au exe-

cutat ireproșabil; după care au mărșăluit pe străzile orașului și au dat onorul în fața statuiei lui Mihai Viteazul¹⁶. Ținuta mindră și milităroasă a „micilor dorobanți” a hotărît pe unii părinți să-și înveșminteze copiii tot așa și cîteva zile mai tîrziu, pe 29 iunie, cu ocazia solemnității decernării premiilor pe anul școlar 1878—1879, ce s-a desfășurat în sala senatului din Palatul Universității: „(...) Premianții I cu cunună erau saludați la încununare de musica militară; era o plăcere a vedea pe cei mai mulți dintre premianți, mai cu seamă din clasele primare, prezentîndu-se înaintea A. S. R. îmbrăcați în costumul de dorobanți (curcani) (...)”¹⁷ (subl.n.).

Pentru ca organizației să nu-i lipsească însuși simbolul țării și al ostirii — steagul — ce trebuia urmat oriunde și care crea unitatea absolută dintre școlarii-ostași, în luna septembrie a aceluiași an, instructorul „micilor dorobanți” din București solicită primăriei să-i pună la dispoziție un drapel¹⁸.

Constatîndu-se marile succese pe care le făceau copiii supuși unui instructaj foarte bine condus de cadre din armată, organizația a luat o deosebită amploare în anii următori. Numărul elevilor în-

Mic dorobanț cu echipament complet
Fotografie de amator

Mic dorobanț cu goarnă, 1882. Atelier
Franz Duschek, c.d.v.

Mic dorobanț cu manta. Atelier necunos-
cut, c.d.v.

scriși creștea mereu: toți doreau să se numere printre „micii dorobanți” care erau aclamați pe străzi, la parăzi și adunări festive. La sugestia instructorului lor, sergentul adjutant Constantin Dumitrescu, din Regimentul 6 Dorobanți, se constituie, în februarie 1880, o „Societate de binefaceri a micilor dorobanți din Capitală”. Se stabilește chiar și un sediu special al legiunii „micilor dorobanți” din București în strada Batiștei nr. 1.

Sergentul adjutant Dumitrescu (ce-și scria uneori numele și Demetrescu ori Dimitrescu) era extrem de solicitat în activitatea de instruire a celor 3000 de elevi de la 15 școli din municipiu. De aceea, într-o petiție din august 1879 roagă să i se furnizeze un cal, care să-i faciliteze deplasarea de la o școală la alta, pentru exercițiile programate de două ori pe săptămână¹⁹. Pentru că singur nu mai făcea față acestei situații (fie chiar și circuliind călare), în 1885 i se puseseră la dispoziție 10 ajutoare pe care el doar le coordona²⁰.

Sub titlul *Școlarii-ostași*, „Calendarul Resboiului pe anul 1880” saluta în termeni elocvenți această primă organizație de tineret cu finalități atât de binevenite pentru dezvoltarea fizică și morală a copiilor²¹. Era dată, cu acea ocazie, și o xilografură cu un grup de „mici dorobanți”, strinși în jurul steagului, cu tobă și goarne, alături de instructorul lor.

Putem concluziona că, fără a rămâne doar un atribut exterior și superficial — însemn al statutului social, al prosperității și rod al fanteziei părintești — costumele populare și uniforma militară și-au avut rolul lor bine determinat în vestimentația copiilor din secolul al XIX-lea pentru cristalizarea calităților morale și cetățenești ale viitorilor oameni maturi, fiind o formă subtilă, dar foarte eficientă, de educație patriotică.

NOTE

¹ Pentru Ludovic Napoleon, micul Prinț Imperial, se organizau baluri de copii pe care revistele epocii nu uitau să le menționeze și descrie cu lux de amănunte și ilustrații, așa cum găsim în „Le Monde Illustré” no. 210/20, Avril 1861 și „L'Illustration” no. 935/26, Janvier 1861. Obiceiul ajunge

și la noi: neobositul gazetar și om de cultură care era Ulysse de Marsillac, omniprezent în viața Capitalei românești, consemna, la cronică mondenă din „Le Journal de Bucarest” no. 169/4 aprilie 1872, un amuzant bal costumat pentru copii, dat în casa Plagino.

³ J. Anderson Balck, Madge Garland, *A History of Fashion*, Orbis Publishing, London, 1978, p. 290

⁴ Victor Vlad Delamarina, *Al mai tare om din lume*, Editura Facla, Timișoara, 1972, p. 86

⁵ Elizabeth Aslin, *The Aesthetic Movement, Prelude to Art Nouveau*, Elek, London, 1969, p. 84

⁶ Mihail Kogălniceanu, *Iluzii pierdute... un întâi amor*, în „Tainele inimii. Scrieri literare și istorice”, Ediție îngrijită de Dan Simionescu, Editura Albatros, București, 1987, p. 52

⁷ Victor Eftimiu, *Cîteva străzi...*, în *Portrete și amintiri*, Editura pentru Literatură, București, 1965, p. 86

⁸ Ion Ghica, *Din vremea lui Caragea*, în *Scrisori către V. Alecsandri*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1953, p. 69—70

⁹ Scrisoare din 9/20 iulie 1860, expediată în timpul excursiei în Moldova unde îl însoțea pe Alexandru Ioan I, în Elena General Perticari Davila — *Din viața și corespondența lui Carol Davila*, Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1935, p. 187—188

¹⁰ Victor Vlad Delamarina, *op. cit.*, p. 95

¹¹ „Amintirile colonelului Lăcusteanu”, Publicate și adnotate de Radu Crutcescu, Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1935, p. 230

¹² Mircea Stefan, *Din istoria Organizației...* Editura Politică, București, 1973, p. 9—12; Idem, *Tradițiile revoluționare ale Organizației...* Editura Politică, București, 1977, p. 11—28

¹³ În revista „Învățătorul” sînt publicate, cu constanță, listele donatorilor. Astfel, în nr. 22/15 iulie 1880: „D. general Carol Davila a oferit legii unei micilor dorobanți din Capitală zece tobe și două haine, precum și hainele necesare la 22 de elevi săraci (...) P.S.S. părintele arhieru Calist a îmbrăcat 13 elevi săraci de la școala nr. 3 din colara Negru (București) în costume complete de milițieni” (dorobanți, n.n.). În nr. 23/1 August 1880: „D. General Davila mai multe cărți; D. N. Ștefănescu 11 costume și mai multe cărți (...); D. C. Eiarcu, bucurile în mare al lui Mihai Viteazul și al lui Ștefan cel Mare (...) Pentru elevii și elevetele premianți din Cernavodă persoane de mai jos au oferit următoarele obiecte: (...) D. Panaite Stanciof, materie doc pentru patru vînduri haine cu căptușală, nasturi și albastrul necesar pentru formarea a patru costumuri de dorobanți; D. Căpitan Ștefan Lerescu, 8 coși materie pentru o rochiță și 5 franci pentru lucrul unui costum de dorobanți din cele oferite de D. P. Stanciof; D. Vasile Măstero, 5 franci pentru lucrul unui costum de dorobanți din cele oferite de D. Stanciof; D. G. Calfa, primarul comunei, 10 franci tot pentru acest scop”. În nr. 23/15 august 1880: „D. V. A. Ureche, 10 opere complete de V. A. Ureche; (...) P. S. S. Calist arhieru, 10 costume haine complete cu ghețe și căciuli”. La aceștia se adaugă și majoritatea librărilor din București — Ioanițin, Socce, Nicolescu, Haiman, Grigore Louis, Szölösy, Greeve

Școlarii-ostasi, xilografură din „Calendarul Resboiului pe anul 1880”

Alcalay — care oferă cărți de literatură, știință istorie, sau de divertisment.

¹⁴ *Introducerea fuscilor în școale primare*, în „Învățătorul”, nr. 5/1 noiembrie 1879

¹⁵ „Învățătorul”, nr. 20/15 iunie 1880

¹⁶ „România”, 23 iunie 1879

¹⁷ În „România” din 28 iunie 1879 este prezentat în amănunțime acest spectacol duios și înălțător, în același timp: „Cotroceni au fost Dumineca trecută teatrul unei ceremonii care a încoronat cu succes încercarea de organizare militară a școlilor noastre primare făcând de către d. general Davila (...) Vre-nu 600 băieți, în costumul de dorobanți, se strînsură la 6 ore dimineață, în grădina Cismigiu, de unde plecară la Cotroceni. Acolo, se înșirură în fosta grădină botanică, unde M. S. Domnitorul îi trecu în revistă. Domnitorul a apărut încîntat de rezultatele obținute. M. S. a comandat înșuși diferite exerciții, ce s'au făcut cu o precizie care nu se găsește totu-d-a-una la tinerii recreați. Apoi, preceđați de M. S. Domnitor și de d. general Davila, micii dorobanți au srit, platon de la Cotroceni, au intrat în grădina palatului și au defilat înaintea M. S. Dîmnei, care a pîrat forte mulțumită și a felicitat pe d. general Davila pentru eueceșul întreprinderii sile. De acolo, băieții s'au coborît în grădina d-lui Davila, unde s'au odîlnut; Aici erau corigii alțreței de peni și las pe cititor să-și închipuiească decă au mai rămas corigii, pînd cînd trimbășele și muzica au anunțat împărțirea premiilor de gimnastică și exerciții militare. Micii dorobanți s'au format în cerc, cu pîrștii lor la mijloc și a început împărțirea, în urma căreia s'a dat semnalul plecării. Rîndurile s'au format din nou și militica armată, după comanda d-lui general Davila, s'a întors în oraș și a defilat înaintea statuei lui Mihai Bravu. Ziua de 24 iunie va rămîne în inima acestor copii ca o zi de scumpă amintire (...)”.

¹⁸ „Învățătorul”, nr. 22/15 iulie 1879

¹⁸ „Documente privind istoria militară a poporului român” Editura Militară, București, 1974, p. 79:

România

Instructorul militar al micilor dorobanți din Capitală 1879, Septembrie 21

Nr. 86

Domnule primar

Vă rog cu tot respectul să binevoiți a ne procura un drapel pentru „Legiunea micilor dorobanți” din Capitală, pe o parte cu inițialele domnitorului și intitulat „Viitorul”, având și marca orașului; iar pe cealaltă „Micii dorobanți ai Capitalei” având și pajura fără deasupra drapelului, însoțit de învelitoare și cureașa sa în mărimea celor de la garda civică și care se va păstra la „Legiunea micilor dorobanți” (...).

Istructor,

C. Dumitrescu

¹⁹ Ibidem, p. 75:

România

Instructorul militar al 1879, august 22
scoalelor primare din Capitală

Nr. 41

Domnule primar,

Din propria mea inițiativă am cerut domnului ministru al cultelor și instrucțiunii publice încă de la 4 mai, (...) spre a-mi da voie de a da gratis lecții și exerciții militare cu arma, cinturi și gimnastică elevilor școalelor primare din toată Capitala, în urma căreia autorizării mi-am dat toată silita spre a aduce la un bun succes.

Am făcut cu dinții mărșuri militare pe străzile Capitalei, am făcut o defilare pe dinaintea Mărici Sale, i-am format după cum se văd; și azi micii dorobanți învață cu cea mai mare plăcere exercitiul militar, așa încât azi suntem la încrederea armii plus disciplina și mișcările. I-am dressat în cinturi naționale și în gimnastică în toate zilele în timpul vacanței, iar acum, cu deschiderea școalelor, am regulat ca fiecare școală în parte să facă exercițiu de două ori pe săptămână, afară de orele prevăzute în program, ca nici elevii să nu se întrerupă de la studiile lor; și în fiecare duminică voi face cu toți elevii câte un marș militar pe Calea Victoriei, între orele 5 și 6 după amiază.

Domnule primar, după cum vă arătați mai sus îmi dau o ostensală foarte mare de patru luni de zile, fără ca să fiu recompensat cu nimic. Vă rog, dar, cu tot respectul, ca să binevoiți a-mi face și mie o leafă ca instructor general al tuturor școalelor primare din Capitală, cu care să mă pot întreține, precum și a-mi înlesni și transporturile ce le fac toată ziua de la o școală la alta, în toată Capitala, unde instruiesc 15 școli primare, un număr de peste 3000 elevi, de la peste 60 de profesori ai Capitalei.

Asemenea mai vă rog spre a mă ajuta cu ce binevoiți, de a-mi putea cumpăra un cal cu o sea cu care să pot străbate toată ziua școlile Capitalei. (...)” (subl.n.).

²⁰ Ibidem, p. 327

²¹ „Calendarul Resboiului pe anul 1880”. Tipografia Thiel & Weiss, Palatul Dacia, București, 1880, p. 79

RÉSUMÉ

L'attraction pour le travesti et le carnaval produit au XIXe siècle une grande variété de vêtements fantaisistes portés avec ferveur tant par les parents que par leurs enfants. Mais, à côté des vêtements occasionnés par un bal ou une fête masquée, en toute l'Europe ont été en vogue le costume populaire et l'uniforme militaire comme habit pour les enfants. En Angleterre, on portait le costume écossais, en Russie, celui des Cosaques. En Roumanie, c'est le costume de postillon qui était très apprécié, avec tout son inventaire compliqué et coloré: chapeau à rubans tricolores, bonnet, habits passémentés, fouet ou corne pour annoncer l'approche de la diligence. Les fillettes portaient, tout comme leurs mères, le costume des diverses régions célèbres pour la beauté des cottes, les motifs des broderies de la blouse paysanne ou la finesse du voile. Également appréciés étaient les costumes des soldats mercenaires albanais et des haidouks, pleins de broderies en fil d'or ou d'argent.

Les uniformes militaires qui imitaient, chez les enfants, ceux des armées des divers pays étaient un habit quotidien que les garçons portaient même lorsqu'ils jouaient. De petits zouaves, dragons, hussards, cuirassiers, uhlands, artilleurs, chasseurs pédestres et d'autres spécialités donnaient de la saveur aux salons d'il y a un siècle. En Roumanie étaient très appréciés les

uniformes de hussards rouges et de cavaliers avec leurs tuniques rouges ou noires à brandebourgs de soie, des bonnets à aigrette et avec de petits sabres. Le costume de marin a longtemps persisté depuis la fin du XIXe siècle jusqu'au milieu du siècle suivant. Il était un peu plus simple que les autres, plus proche du costume civil, étant plus facile à porter et à procurer et constituant l'habit idéal d'été, pour les vacances à la mer ou à la campagne. De même, ce costume pouvait être adapté pour les fillettes.

Le costume qui réunissait des éléments du costume populaire et de l'uniforme militaire a été celui des petits soldats d'infanterie. Après la guerre de 1877-1878, pendant laquelle a été conquise l'indépendance de la Roumanie, plusieurs enseignants et parents ont eu l'initiative d'habiller les écoliers en l'uniforme des braves soldats qui s'étaient distingués dans la bataille. La chemise blanche à manchettes et col bleu, pantalons collants, sandales des paysans ou bottes, ceinture de laine bleue et bonnet à plumes de coq d'Inde ont constitué la vestimentation des membres de la première organisation de la jeunesse de Roumanie depuis la création de laquelle on a célébré 100 ans l'année passée. Les ouvrages qui contiennent des mémoires et des images d'époque gardent des documents précieux concernant l'aspect des vêtements des enfants d'il y a un siècle.